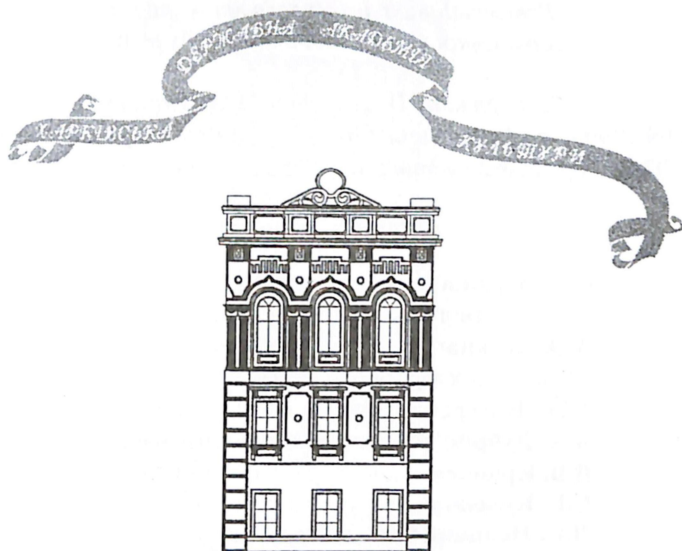

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

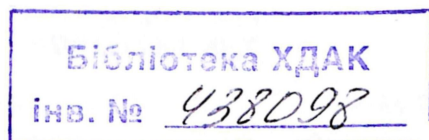

ВІСНИК

Харківської державної академії культури

Випуск 3

Збірник наукових праць

Харків- ХДАК-2000

- фическое обеспечение техники: Учеб. пособие / ХГИК. – Х., 1986. – 122 с.*
26. Філіпова Л.Я. Розвиток технічної бібліографічної інформації в Україні та за кордоном: Тексти лекцій з курсу Бібліографічні ресурси для студ. ін-тів культури / ХДАК. – Х., 1998. – 96 с.
 27. Организация и методика библиографической работы в библиотеке: Учеб. пособие / Сост.: И.А. Вовченко и др.; ХГИК. – Х., 1990. – 32 с.
 28. Вовченко І.О. Іноземна бібліографія: Навч. посіб. / ХДІК. – Х., 1992. – 85 с.
 29. Грама В.М. Бібліографічне забезпечення охорони природи: Метод. матеріали для вивчення курсу за вибором для студ. бібл. фак. / ХДІК. – Х., 1991. – 48 с.
 30. Низовий М.А. Основи статистики друку: Навч. посібник / ХДІК. – Х., 1993. – 116 с.
 31. Бібліографознавство: Метод. рекомендації до самостійн. роботи студ. зі спеціальності Документознавство та інформатика / Укл. І.О. Вовченко. – Х.: ХДАК, 1998. – 78 с.
 32. Колосова Н.Ф. Бібліографія науково-технічної сфери: Навч. посібник для студ. стаціонару і заочн. відд. з курсу спеціалізації Бібліогр. забезпеч. бібл. діяльності / ХДІК. – Х., 1998. – 66 с.
 33. Онищенко А.В. Бібліографічні ресурси (з сільського господарства): Метод. матеріали до курсу. – Х.: ХДАК, 1998. – 55 с.

Надійшла до редколегії 10.04.2000 р.

УДК 378.602(477.54)

Н.М. БЕРЕЗЮК

В.А. МІЛЬМАН

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ БЕЗ ВІДРИВУ ВІД ВИРОБНИЦТВА: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

*Розглянуто історію виникнення та розвитку заочної форми
підготовки бібліотечних фахівців вищої кваліфікації в Харківській
державній академії культури*

Оглядаючи шлях, який пройшла ХДАК за 70 років існування, неможливо не звернути уваги на такий напрям її діяльності, як підготовка фахівців бібліотечної та культуроосвітньої сфери без відриву від виробництва. Оскільки, по-перше, що школу пройшли тисячі фахівців, які безпосередньо втілювали в практику набуті в інституті знання; по-друге, це була творча лабораторія для професорського-викладацького складу, де опановувались нові форми викладання; можливість розробки та друку навчально-мето-

дичних матеріалів для самостійної роботи студентів.

На час започаткування навчання без відриву від виробництва в ХДАК ця проблема активно обговорювалась у різних сферах підготовки фахівців. Порушуючи питання про необхідність вищої освіти у позашкільній сфері (пропонувалося створення Інституту соціалістичної культури) [1], фахівці (О.Я. Віленкін, А.І. Зільберштейн, Д. Довженко, Р. Когак, А.Ф.К. - прізвище не встановлено та ін.) виділяли заочну форму навчання як спосіб прискорення підготовки бібліотекарів вищого гатунку безпосередньо на робочих місцях. Виділяли два напрями: 1) підготовка нових кадрів; 2) перепідготовка тих, хто мав достатній бібліотечний стаж. Так, Д. Довженко пропонував: у Головкомосвіті та Губполітосвітах можна організовувати бюро заочної підготовки [3, с. 33]. Думка була висловлена ще до створення самостійного інституту і, безумовно, виникнення інституту лише прискорила розробку цього напрямку підготовки фахівців.

Перший досвід підготовки працівників-практиків у ХДАК відноситься до середини 30х рр., коли Наркомосвіти України Наказом від 24 січня 1934р дозволив ВУІКО розпочати підготовку бібліотечних працівників без відриву від виробництва за вечірньою формою навчання [4, с. 19]. Термін навчання - три роки. В перший рік план набору становив 100 осіб. Робота по організації факультету тривала лише місяць і вже 15 лютого 1934р. розпочалися заняття відразу на трьох курсах. 2 і 3 курси укомплектували за рахунок студентів, що навчалися у роботосівському університеті [10].

На 1 курс зарахували 75 студентів, і усі вони мали певний стаж бібліотечної роботи, а 21 - більше 5 років. Створення факультету за надзвичайно короткий час свідчило про необхідність такої форми навчання. Підготовка кадрів у ХДАК без відриву від виробництва стає невід'ємним напрямом її діяльності. І вже у 1935 р. під час реорганізації ВУІКО в Український бібліотечний інститут створено самостійний факультет перепідготовки без відриву від виробництва [4, с.19], який під різною назвою проіснував до 1996 р.

Нова форма навчання порушила багато проблем. Перш за все, це стосувалося змісту навчання. Необхідно було дати повний обсяг знань відповідно до вимог вищої освіти, поєднати теорію і практику, зважати на безпосередню практичну діяльність студентів. Перший навчальний план складався з трьох циклів: соціально-економічний (43 %), спеціальний (48 %), іноземних мов (9 %). Таким чином, головне місце посідав цикл спеціальних дисциплін, що дозволяло поглиблено готувати фахівців безпосередньо для бібліотечної сфери. Деканом була призначена О. Троїцька. Особливості такої форми навчання, її мета, завдання та зміст нашли відбиття у Положенні про вечірній бібліотечний факультет [11, с.18].

У вересні 1934 р. у Києві почав працювати філіал ВУІКО, який здійснював набір за бібліотечним фахом з вечірньою формою навчання. Цей факультет існував до 1968 р. Перший набір водночас здійснювався на 1 і 2 курси. На другий курс було зараховано 35 осіб, які закінчили бібліотечний технікум. Але основний контингент становили студенти, які були слухачами Культармійського університету (КАУ). Новий набір на факультет (100 осіб) відбувався у січні 1935 р. [6]. Факультет очолив Л. Кастелі.

Потреба суспільства у кадрах для роботи з дітьми зумовила новий напрям діяльності інституту. У Наказі Наркомосу УРСР (№ 180) від 5 липня 1934 р. зазначалося: 1. Для готування висококваліфікаційних кадрів нових бібліотекарів дитячих бібліотек та підвищення кваліфікації тих, що вже працюють, організувати з нового навчального року:

- в Харкові: ... б) у вечірньому бібфакультеті ВУІКО групу працівників дитячих бібліотек - 30 осіб;
- у Києві: ... б) групу бібліотекарів дитячих бібліотек в вечірньому бібфакультеті - 30 осіб. [8, с. 368].

1936 р. відзначився першим випуском 84 фахівців (Харків і Київ), що навчалися без відриву від виробництва.

У середині 30-х рр. розпочалася підготовка за заочною формою з терміном навчання 4 роки. Філіали ВУІКО було створено у Києві та Одесі. На відміну від вечірньої заочна форма викликала чимало організаційних та змістовних труднощів. Відсутність досвіду організації навчального процесу, неможливість забезпечити студентів навчально-методичною літературою, зокрема з фахових дисциплін, зумовили пропозицію щодо скасування заочної форми навчання у 1937р. і впровадження екстернату, але ця пропозиція не набула підтримки у фахівців [12].

За час існування підготовки кадрів без відриву від виробництва до початку другої світової війни Харківський бібліотечний інститут накопичив досвід у розробці навчальних планів, набув навичок спілкування зі студентами-практиками, виробив певну методику викладання і, крім того, розпочав підготовку навчальних посібників, методичних вказівок та ін. навчально-методичної літератури.

Друга світова війна припинила наполегливу працю співробітників інституту. Але вже у березні 1946 р. заочне відділення відновило свою діяльність: зарахували 57 осіб [4,с. 24] - переважно студентів, що навчалися в інституті до війни.

Постійна робота заочного відділення ХДБІ розпочалася у 1947/48 рр. Постановою Ради Міністрів УРСР від 26 травня 1947 р. було доручено комітету у справах культурно-освітніх установ відновити з 1 червня 1947 р. Державний Бібліотечний інститут в м. Харкові, що існував до Великої Віт-

чизняної війни, з заочним відділом. На заочний відділ приймати переважно бібліотечних працівників, що мають середню спеціальну освіту, а також осіб, що мають середню і незакінчену вищу освіту [9, с.69].

Таке відділення було створено і мало три факультета: бібліотечний бібліографічний, дитячих та юнацьких бібліотек. Заступником директора інституту по заочній освіті призначено Іллю Спиридоновича Галія. Термін навчання - 4 роки [14].

1947/48 навчальний рік виявився надто складним в історії заочного відділення. Незважаючи на велику роботу, що провів інститут (надруковані об'яви у республіканський і місцевій пресі, виступи по радіо, відрядження у різні міста України), вдалося зарахувати 162 особи (за планом набору – 300 осіб) [14]. З них 102 особи на 1 курс і 50 на старші і, головне, навчання було платним, а більшість населення ще не мала змоги його сплачувати.

Недоліки набору вплинули і на склад контингенту. Понад 50% - мешканці Харкова та Харківської області, 57 студентів не працювали за фахом. Більшість студентів мали значний досвід роботи і працювали за фахом: 7 – завідуючими обласними та районними відділами культури, 14 – директорами обласних та районних бібліотек, 14 – завідуючими відділами у бібліотеках різних типів [14].

Саме вони, студенти заочного відділення ХДБІ, більшість з яких повернулася з фронтів Вітчизняної війни, у перші повоєнні роки засвітили вогні зруйнованих вогнищ культури в країні, зібрали по крихтах розкидані фонди бібліотек, щоб віддати їх народові. Серед них: директор Львівської обласної бібліотеки ім. Галана Н.Й. Косенко, що брала участь у бойових діях другої світової війни, була нагороджена Орденом Леніна, Орденом знак пошани; Т.О. Веткіна, яка за визволення Польщі була нагороджена вищою нагородою цієї держави – медаллю Заслужив на полі Слави.

Зважаючи на відсутність навчальної та методичної літератури, склад контингенту при інституті було відкрито постійно діючий консультативний пункт, який працював у неділю по 6-8 годин. Мешканцям інших областей надавали можливість складати заліки і іспити з загальноосвітніх навчальних дисциплін у місцевих університетах та педагогічних вузах. Водночас кафедри інституту готували методичні листи, робочі плани, які надсилали кожному студенту. Протягом року інститут проводив велику роботу по набору. На наступний рік план набору становив також 300 осіб, але фактично було зараховано на 1 курс – 344 студенти і на старші курси – 35. Загальний контингент на 10.02.49 р. за заочною формою становив 467 студентів (30 навчалися у Київському консультпункті). Окрім консультпунктів у Харкові та Києві, були тимчасові консультпункти у Львові, Полтаві, Дніпропетровську, Вінниці. У цьому році лише 4 студенти склали Державні

іспити і отримали дипломи про вищу освіту.

Заочне відділення приділяло увагу не лише навчанню, але й побуту та культурному дозвіллю студентів. Під час сесії проводилися культпоходи в кіно та театри. Більшість студентів жили в гуртожитку, а ті, хто мешкав у приватному секторі, отримували гроші для оплати житла.

Постійні зусилля колективу зумовили зростання контингенту (1950/51 навч. р. – 979 студентів), удосконалювались якості підготовки. Але катастрофічно не вистачало підручників, навчальних посібників та методичних матеріалів. Керівництво заочним відділенням докладало чимало зусиль ліквідувати цей недолік. Зверталися до Міністерства освіти, Книжкової палати, споріднені інститути (Москва, Ленінград). Поступово створювався необхідний фонд.

Незвичайним для заочного відділення виявився 1950/51 н.р. Уперше за цією формою навчання розпочалася підготовка фахівців зі спеціальності Культурно-освітня робота [14]. На перший курс було зараховано 84 студенти. Загалом у 1950/51 навч. р. на 1 курс заочного відділення було зараховано 566 студентів. На 2 курсі навчалось 232, на 3-126 і на 4-55.

Протягом 50-х рр. сталися в діяльності заочного відділення організаційні та змістовні зміни. Поступово збільшувався контингент студентів. У 1957/58 рр. – 2483 студенти. Зростав випуск фахівців. Так, лише у 1958/59 навч. р. закінчили інститут за заочною формою навчання 535 випускників (460 – зі спеціальності Бібліотекознавство та бібліографія, 75 – Культурно-освітня робота).

Наприкінці 50-х рр. інститут відновив підготовку фахівців за вечірньою формою, саме за цією формою навчання починалась підготовка бібліотекарів без відриву від виробництва, яка стосувалася лише бібліотечного фаху. Перший набір становив 102 студенти. На жаль у цей рік не вдалося досягти того, щоб усі абітурієнти працювали за фахом, що вплинуло як на сталість контингенту, так і на якісну успішність навчання. В подальшому зазначений недолік поступово ліквідувався. Деканом було призначено Н.С. Демченко.

Консультаційні пункти ХДБІ продовжували готувати фахівців зі спеціальності Бібліотекознавство та бібліографія. Їх у 50-ті рр. – було 3: Харків (контингент~1500), Київ (~370), Львів(~470 студентів). Викладачі ХДБІ як провідного інституту здійснювали постійну допомогу і контроль за якістю підготовки на консультпунктах, виїжджаючи для читання лекцій, відвідування занять, підготовкою методичних розробок та ін.

Повільно, але все ж вирішувалося питання щодо забезпечення заочників навчально-методичними виданнями. З загальноосвітніх дисциплін підручники видавались централізовано і надходили до інституту в достатній кількості.

Зі спеціальних – частково отримували з Росії, частково розробляли самі. В цей час з'явилося чимало методичних видань для студентів-заочників: тексти лекцій, методичні вказівки з курсів, контрольні завдання тощо.

Досягненням у організації обслуговування заочників у міжсесійний період можна вважати і те, що при бібліотеці було відкрито заочний абонемент, фонд якого був укомплектований підручниками, програмами з різних курсів, методичними вказівками до контрольних робіт тощо. Завдання полягало не лише в обслуговуванні студентів-заочників під час сесій, але й в надсиланні необхідної літератури студентам протягом року, що виправдувало себе.

У 1957р. заочне відділення очолила Любов Олександрівна Жаворонкова, яка працювала на посаді проректора з заочного навчання по 1975 р. Наполеглива, творча людина, прекрасний організатор і чуйний керівник вона створила колектив однодумців, які допомагали здійснювати перетворення, втілювати в життя нові форми та методи роботи з заочним контингентом. За роки її керівництва виник консультативний пункт в Одесі (1960/61 н.р.), відновився набір за вечірньою формою навчання (1959/1960 н.р.), впроваджено нові спеціальності на бібліотечному факультеті (Технічні бібліотеки, Науково-технічна інформація, Книгознавство). З'являється посада декана, зростає штат працівників відділу.

60-ті рр. внесли чимало змін у зміст, форми, напрями підготовки фахівців без відриву від виробництва. Активна підготовка здійснювалась за вечірньою формою навчання. У 1960/61р. на вечірньому факультеті ХДБІ розпочалася підготовка 30 фахівців для науково-технічних і спеціальних бібліотек [9, с.171]. За вечірньою формою навчання готували фахівців для масових, науково-технічних та спеціальних бібліотек. Останній набір було здійснено у 1965/66 навч.р., а останній випуск – у 1971р. За цей час підготували понад 200 спеціалістів з бібліотечної справи.

Продовжує активно працювати і заочне відділення. Щоправда, контингент поступово зменшується: на початку 60-х рр. - 2700 студентів, наприкінці – 2200. Скорочення йшлося, головним чином, за рахунок бібліотечного фаху. Контингент факультету КОР за ці роки збільшився і наприкінці 60х рр. становив 719 студентів. Щорічний набір становив 300 осіб. За ці роки за заочною формою навчання інститут закінчило більш 3000 студентів.

У ці роки на заочному відділенні затверджено посаду декана, що водночас очолював два факультети. Така практика залишалася до середини 80-х р. Першим деканом був призначений Е.Л. Лорткіян.

60-ті рр. характеризуються подальшим поширенням спеціальностей та спеціалізацій, за якими готують фахівців ХДАК без відриву від виробництва. В структурі заочного відділення створено загальнонауковий факультет підготовки студентів для подальшого навчання в інститутах культури, пе-

дагогічних інститутах та на гуманітарних факультетах університетів. Цей факультет проіснував майже 5 років.

Сталися зміни і у підготовці спеціалістів з бібліотечного фаху. Підготовка здійснювалась за типами бібліотек (бібліотекар-бібліограф масових, технічних, дитячих бібліотек), що співпадало з світовим досвідом. У середині 60-х рр. відновлено підготовку фахівців для книжкової торгівлі. За Наказом Міністерства культури УРСР від 4.06.65 р. було зараховано 25 осіб, які по закінченні набували спеціальність книгознавець – бібліограф вищої кваліфікації [9, с. 258]. Крім того, в 1965 р. Міністерство культури УРСР видає Наказ (№115) Про організацію підготовки спеціалістів у галузі науково-технічної інформації при ХДІК, де пропонує:

1. розпочати підготовку спеціалістів у галузі науково-технічної інформації в складі спеціальності Бібліотекознавство та бібліографія.
2. Встановити на 1965-66 навч.р. додатковий план прийому... на заочний відділ по спеціальності науково-технічна інформація в кількості 25 чоловік [14].

Підготовка за цими спеціальностями була відгуком на потреби часу. Зростала мережа книжкових магазинів, відбулося становлення органів науково-технічної інформації, а кадрів не вистачало, або не було зовсім. Підготовка фахівців у галузі НТІ здійснювалась лише за заочною формою. Термін навчання був скорочений (3 роки) у зв'язку з тим, що зараховувались лише працівники органів НТІ, що мали вищу освіту.

Принципово по-новому вирішується питання підготовки фахівців і за спеціальністю культурно-освітня робота. Замість загальної спеціальності КОР впроваджено дві: КОР загальний, де готували організаторів-методистів клубної роботи і КОР – за художніми спеціалізаціями.

Незважаючи на те, що контингент студентів на заочному відділенні постійно перевищував 2000, а щорічний випуск становив понад 300 осіб, потреба в кадрах не задовольнялась. Про це свідчив конкурс при вступі до інституту (не менш 2,5 на 1 місце, а на художніх спеціалізаціях 3-5).

У 60-ті рр. організаційні зміни сталися і в роботі консультативних пунктів. Київський консультпункт стає філіалом, а Львівський підпорядковується названому філіалу, а в 1968р. у Києві відкрито самостійний інститут культури. Зміни стосувалися не лише організації, але й змісту навчання. На ці роки припадає посилення централізованого впливу на зміст підготовки фахівців. Навчальні плани надсилались з Міністерства культури СРСР і розробляли їх переважно фахівці Москви та Ленінграда. Але не один типовий план не було втілено в практику ХДАК без його доробок, урахування особливостей України та традицій, що склалися в інституті за роки його існування.

Кафедри значну увагу приділяли підготовці навчально-методичних матеріалів, а створення друкарського цеху дозволило оперативно їх тиражувати і надсилати студентам. Лише у 1965/66 н.р. вийшло 15 методичних вказівок, текстів лекцій та ін., тираж яких дозволив задовольнити запит усіх студентів-заочників. Активізується і консультаційна діяльність кафедр, запроваджуються письмові консультації. Належна увага приділяється рецензуванню контрольних робіт.

З середини 70-х рр. на бібліотечному факультеті розпочалася підготовка за галузевою спеціалізацією (Бібліотекар-бібліограф технічної літератури, Бібліотекар-бібліограф художньої літератури тощо). Поступово припиняється підготовка фахівців для книжкової торгівлі, для органів науково-технічної інформації. Спостерігається тенденція до підготовки бібліотекарів широкого профілю. Це відповідало потребам практики. Саме у цей час здійснюється створення централізованих систем. На факультеті КІП впровадження спеціалізація режисер масових вистав.

Протягом 70-х рр. інститут за двома спеціальностями закінчили 3837 студентів. Але попит на фахівців постійно зростав, відповідно зростав і план набору (від 350 1970/71 навч.р. до 470 у 1979/80 навч.р.).

Протягом багатьох років абсолютна успішність студентів-заочників становила 93,8 %, а якісна коливалась в межах 20-24 %. Такий стан не задовольняв керівництво заочного відділення, всі кафедри. Головним завданням було забезпечення навчально-методичними виданнями. З метою надання допомоги студентам створюється група мешканців Харкова, для яких у міжсесійний період читаються лекції, проводяться консультації та дострокові сесії. Але цей досвід не дав бажаних результатів.

У 70-ті рр. сталися зміни в керівництві заочного відділення. У 1972 р. деканом факультету стала Тамара Федорівна Марченко, яка працювала на цій посаді до 1986 р. А в 1975 р. (до 1991 р.) відділення очолила Ніна Михайлівна Березюк. За роки їх сумісної праці відбулося немало змін у роботі заочного відділення. Вивчаючи досвід споріднених інститутів, Н.М. Березюк та Т.Ф. Марченко дійшли висновку щодо необхідності вдосконалення планування навчального процесу, введення настановчих сесій. Постійно стає робота по аналізу якості виконання контрольних і курсових робіт. Вводиться їх обов'язкове рецензування. Здійснюється постійний контроль за якістю викладання на заочному відділенні. Налагоджується зв'язок з кафедрами. Проректор і декан відвідують засідання кафедр, на яких обговорюються питання підготовки за заочною формою навчання, разом із завідуючими кафедрами з'ясовують методичне забезпечення курсів, планують і контролюють підготовку методичних видань. Доцільним було започаткування підготовки програмних матеріалів до державних іспитів з обох спеціальностей.

У наступному десятиріччі заочний відділ впроваджує позитивний досвід, що був накопичений раніше. Контингент залишається у межах 2000 студентів. Щорічно зараховується 400 студентів. Не випадково координатором роботи з набору до інституту стає заочне відділення. Відраджень викладачів у різні райони України, участь у нарадах та семінарах бібліотечних і культосвітніх працівників, зустрічі з керівниками органів культури сприяла підвищенню авторитету інституту і забезпечували, незважаючи на великі планові показники, постійний набір.

У ці роки поширюється цільовий набір з метою підготовки фахівців для сільської місцевості України. Лише протягом 1981-1985 рр. було підготовлено 168 фахівців. Загалом заочне відділення за двома спеціальностями в ці роки випустило 3923 студенти.

80-ті рр. внесли чимало нового у підготовку фахівців без відриву від виробництва. У 1987/88 навч. році було здійснено на підставі співбесіди перший набір на бібліотечний факультет зі скороченим терміном навчанням (4 роки) для тих, хто закінчив бібліотечне відділення культурно-освітніх училищ або бібліотечні технікуми і мав стаж роботи за фахом не менше 2-х років. Було підготовлено понад 700 фахівців. Це був перший крок втілення ступеневої освіти при підготовці бібліотечних працівників з вищою освітою в Україні. Лише скорочення загального набору тимчасово його припинило, але Закон України Про освіту передбачає обов'язковість ступеневої освіти за різною формою навчання.

Щодо змісту навчання і напрямів підготовки фахівців теж відбувалися певні зміни. Якщо на факультеті КОР зміни не були принциповими, то на бібліотечному факультеті нове десятиріччя внесло принципові зміни. З 1980 рр. в інституті розпочиналася підготовка спеціалістів за функціональною ознакою. Здавалось би, що студент-заочник мав змогу обирати таку спеціалізацію, яка відповідала його функціональним обов'язкам у бібліотеці, але наявний контингент не відповідав цьому напрямку. З метою наближення навчання до потреб студентів у 80-ті р. у навчальному плані на останніх двох курсах передбачалися курси за вибором: Організація роботи шкільної бібліотеки, Формування фонду та каталогізація у вузівській бібліотеці та ін.

Значно активізувався навчальний процес на факультеті КОР. Співробітники кафедри виробили ефективну методику викладання спеціальних дисциплін, форми контролю за самостійною роботою студентів у міжсесійний період. Однією з таких форм стали щорічні звіти творчих колективів (оркестрових, хорових, режисерських курсів).

В ці роки ведеться пошук удосконалення прийому державних іспитів. Мета – підвищити відповідальність випускників, з'ясувати дійсний рівень їх підготовки. На бібліотечному факультеті готували реальні дипломні роботи

з обов'язковим аналізом практики роботи, де працював випускник. На факультеті КОР започатковано проведення державних іспитів з художніх спеціалізацій на базових колективах, якими керував випускник. Такі іспити ставали публічними, проводилися у великих культосвітніх закладах м. Харкова і області (Палац культури ХТЗ, 8 ДПЗ, Золочівський РДК, Бабаївський та Сніжківський будинки культури та ін.).

Належна увага приділялася забезпеченню студентів навчальними та методичними матеріалами. Наприкінці 80-х рр. почали видавати збірники контрольних робіт для кожного курсу, де були не лише завдання, але й методичні вказівки до їх виконання, рекомендована література.

У другій половині 80-х рр. було проведено дві науково-методичні конференції: Удосконалення підготовки культурно-освітніх працівників без відриву від виробництва та Удосконалення підготовки кадрів бібліотечних працівників без відриву від виробництва у світі завдань перебудови вищої школи. На конференціях обговорювались шляхи подальшого розвитку цієї форми навчання, вдосконалення методики викладання, індивідуалізація завдань та ін. У другій половині 80-х рр. іногородні студенти-заочники почали проживати у гуртожитку. Це позитивно вплинуло на створення студентських колективів, на авторитет інституту, поліпшило матеріальний стан заочників.

Здійснити усі започаткування, працювати з традиційно великим контингентом, чітко і послідовно здійснювати організацію навчального процесу без відриву від виробництва стало можливим завдяки тому, що на заочному відділенні за роки його існування утворився сталий, відповідальний, чуйний колектив однодумців. Втіленням навчальних планів безпосередньо у навчальний процес багато років здійснювала Л.К. Антоненко, а згодом З.Ф. Піскунова, а контроль за поточною дисципліною, успішністю студентів, вирішенням їх проблем - досвідчені методисти: О.В. Гаганова, О.І. Борисенко, І.І. Нечитайло, І.В. Вокало, В.Г. Морозичова, З.К. Кудріна, Т.А. Шеплякова, Е.А. Гуревич та ін.

Сталися в цей час і організаційні зміни в структурі заочного відділення. За всі роки його існування уперше були створені самостійні факультети: бібліотечний та культурно-освітньої роботи. Це сталося у 1986 р. Деканом факультету КОР була призначена Т.Ф. Марченко, а пізніше його очолив В.І. Курисько. Деканом бібліотечного факультету стала В.А. Мільман, а його заступником з листопада 1991 р. О.П. Щербініна.

90-ті рр. внесли багато змін у підготовку фахівців без відриву від виробництва. Поступово зменшується набір на цю форму навчання за традиційними спеціальностями. Але колектив інституту постійно здійснював пошуки нових напрямів у підготовці фахівців для культурологічної та інформаційної сфер діяльності. Впроваджено такі спеціальності: історик-музее-

знавець, соціальний педагог, менеджер невиробничої сфери, документознавець. Все це потребує від керівництва, професорсько-викладацького складу постійного пошуку та вдосконалення змісту навчання, методичного та навчального забезпечення, підвищення ефективності аудиторних занять та роботи заочників у міжсесійний період.

В історії ХДАК підготовка фахівців без відриву від виробництва посідає значне місце. Починаючи з середини 30-х рр. і до 1996 р. цим напрямком займався спеціальний структурний відділ інституту, який спочатку був вечірнім факультетом, згодом – факультетом підготовки фахівців без відриву від виробництва, а в повоєнні роки отримав назву заочного відділення.

За роки свого існування відділення підготувало 16250 фахівців для бібліотечної та культурно-освітньої справи. Серед його випускників немало тих, хто очолював і очолює сферу культури, керує бібліотеками, палацами культури, аматорськими колективами, викладає спеціальні дисципліни в навчальних закладах культури різного рівня акредитації. Це випускники, що свідомо обрали професію. Їх зусилля спрямовані на відродження національної культури, її розповсюдження серед різних верств населення України.

Підсумковуючи діяльність ХДАК по підготовці фахівців без відриву від виробництва протягом 65 років слід зазначити, що з допоміжної форми до очного навчання вона склалася у самостійну систему, використовуючи протягом свого існування дві форми: вечірню та заочну. За ці роки чітко визначились особливості цієї форми навчання: знімається проблема працевлаштування, що нині є однією з гострих для випускників очної форми; не потребує часу для адаптаційного періоду в умовах конкретного закладу; вирішено проблеми житла і побуту; економить майже в три рази витрати держави, порівняно з очною формою, на підготовку фахівців з вищою освітою; сприяє інтеграції теорії і практики.

Безумовно, набутий досвід викрив і її недоліки: не досягнуто належного рівня теоретичної підготовки студента-заочника; потребують удосконалення форми активного впливу вузу на роботу студента у міжсесійний період; доцільні більш гнучкі і мобільні форми звіту щодо набутих під час навчання знань.

Проте тенденція скорочення планів набору на цю форму навчання, що окреслилась у 90-ті рр., викликає серйозну занепокоєність і свідчить про хибкий напрям її поступового знищення в процесі реформування вищої школи. Втім конституційне право громадянина на освіту забезпечується лише наявністю різноманітних форм навчання.

Економічні процеси, що кояться у нашому суспільстві, не знижують ролі заочної форми навчання, а, навпаки, збільшують її значущість. Невипадково, Голова Держкомвузу Російської федерації В. Кинелев, розгляда-

ючи перспективи освіти, зазначав, що фінансові труднощі примушують нас знову повернутися до питання про поширення заочної форми підготовки фахівців з вищою освітою [7, с.14].

Тенденція поширення підготовки фахівців вищого гатунку без відриву від виробництва нині спостерігається в усьому світі. Завдяки їй використанню, порівняно невеликі витрати забезпечується зростання професіоналізму та загальнокультурного рівня населення. Ця форма надає можливість отримати вищу освіту мешканцям сільських районів, інвалідам, молодим матерям, усім, хто бажає підвищити свою кваліфікацію. Вона з успіхом може використовуватися під час конверсії військово-промислового комплексу для перепідготовки офіцерів, звільнених у запас.

Особливу роль відіграє навчання без відриву від виробництва у реалізації ступеневої освіти. Випускники середніх спеціальних закладів, які після закінчення влаштувалися на роботу, як правило навчаються далі за заочною формою. Виправдало себе навчання за скороченим терміном, що стверджує і досвід ХДАК протягом майже 10 років. Це приваблює молодь, економить витрати держави.

Заочна форма навчання не єдина у підготовці фахівців без відриву від виробництва. Відомо, що у Відкритому університеті Англії використовується понад 9 форм. У діяльності нашого навчального закладу ми не випробовували навчання за індивідуальними планами, екстернат тощо. Навчання без відриву від виробництва потребує сьогодні гнучких форм, які сприяють мобільності входження людини у професійний освітній простір.

Входження людини у нове ХХ ст., у сферу інформаційних технологій дає змогу зробити новий крок у заочній освіті. Нова форма з використанням комп'ютерної мережі отримала нині назву дистанційного навчання. Традиційна заочна освіта є тут стартовою площадкою. Ці форми не проти діють. Вони ще багато років будуть існувати поряд. Це особливо важливо використати в умовах ХДАК, по-перше, тому, що широка культурологічна підготовка сприятиме підвищенню культурного рівня не лише населення Східного регіону України, але й інших її регіонів, по-друге, в ХДАК навчаються фахівці, які на практиці втілюватимуть в життя нові технології навчання і академічні бази даних, електронні версії підручників та ін.

Зважаючи на накопичений досвід, збережений і підготовлений останніми роками науковий потенціал, створену в складних умовах матеріально-технічну базу, Харківська академія культури має певні можливості стати організатором дистанційної освіти у підготовці фахівців в Україні. На нашу думку, доцільно на державному рівні вивчити питання про концентрацію підготовки фахівців для забезпечення дистанційного навчання в одному вузі України, надаючи йому всіляку підтримку у запровадженні цього напрямку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. А.Ф.К. Высшая школа подготовки работников политпросвета. Институт социалистической культуры // Путь к коммунизму. – 1921. - № 1. - С. 23-27.
2. Виленкин А.Я. О заочной библиотечной подготовке // Книгоноша – 1923. - XXVIII, 5.
3. Довженко Д. Перепідготовка політосвітробітників села // Шлях до комунізму. – 1924. - № 6-7. - С. 27-34.
4. Євсєєв О.І., Виноградов А.П., Майборода О.А. Підготовка культосвітніх працівників в Харківському бібліотечному інституті // Учені зап. / ХДБІ. - X, 1957. - Вип.3. - С. 3-52.
5. Зільберштейн А.И. Подготовка политпросветработников // Путь к коммунизму. – 1923. - № 3-4. - С. 22-33.
6. Кастелі Л. Київський бібліотечний факультет ВУІКО // Б-ка у соц. будівництві. – 1935. - № 2. - С. 30-35.
7. Кипелев В. Об итогах работы высшей школы в 1994 г. и основных направлениях ее деятельности в 1995г. // Высшее образование в России. - 1995. - № 1. - С. 7-27.
8. Книга и книжное дело в Украинской ССР (1918-1940 гг.) - К., 1984. – 478 с.
9. Книга и книжное дело в Украинской ССР (1941-1984 гг.) - К., 1986. - 564 с.
10. Комский С. Подготовка и переподготовка библиотечных кадров на Украине // Красный библиотекарь. – 1936. - № 8. – С. 15-19/
11. Троїцька О. Бібліотечний факультет ВУІКО в 1933-34 році // Б-ка у соц. Будівництві. – 1934. - № 9. - С. 15-17.
12. Увагу бібліотечній справі // Рад. б-ка. – 1937. - № 8. - С. 1-5.
13. Фридьєва Н.Я. К истории Харьковского государственного библиотечного института.-Машинопись.-3 с.
14. Архив ХДАК. Звіти інституту про роботу 1947-1951, 1956-1987р.р. Накази по інституту.

Надійшла до редколегії 20.04.2000 р.

УДК 002.2:658.386(477)

С.В. СИЩЕНКО

КНИГОЗНАВЧА ПІДГОТОВКА БІБЛІОТЕКАРІВ-БІБЛІОГРАФІВ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проаналізовано сучасний стан змісту та структури книгознавчої освіти бібліотечно-бібліографічних кадрів та подано перспективи її оновлення в умовах інформатизації України

Серед пріоритетних проблем сучасної бібліотечно-бібліографічної освіти в Україні – підготовка та перепідготовка кадрів, здатних ефектив-